

Békés Márton

KIJÓZANODÁS

A II. világháború után kialakuló amerikai konzervativizmus üdvtörténetében számos olyan prófétát találunk, akikre a rájuk következő alapító nemzedék bátran hagyatkozhatott. Olyan szerzők alakították ki ugyanis a konzervatív ébredés gondolkodási és nyelvi közegét (vallási, filozófiai, gazdasági, külpolitikai és irodalmi értelemben), mint Reinhold Niebuhr és Paul Tillich, Lionel Trilling és Sidney Hook, Leo Strauss és Eric Voegelin, Hayek és Wilhelm Röpke vagy Hans J. Morgenthau és John Dos Passos. A II. világháború után többé már nem csak a megfáradt, valamikor *Old Right* Roosevelttel-ellenes koalíciójának déli fantomjai és keleti parti iparbárái határozták meg a köztársaság jobboldalának összetételét. Az '50-es évek hidegháborús légkörében egyszerre felcsúszó tradicionalisták és piacpártiak, óliberális szabadelvűek és antikommunisták, valamint „a valóság által arcul csapott liberálisok” (Irving Kristol) és kőkemény újjobboldaliak egymást követő generációinak¹ egykor meghatározó tagjaiból azonban mára egyre kevesebben vannak közöttünk. A mozgalom elsőgenerációs, az '50-es évek konzervatív gondolkodását meghatározó képviselői közül sorra halt meg Whittaker Chambers (1961), Richard Weaver (1963), Willmoore Kendall (1967), Clinton Rossiter (1970), Frank S. Meyer (1972) és James Burnham (1987). Az elmúlt ötven-hatvan év nagy neveinek és intellektuális szentjeinek kezéből már a hidegháború után esett ki a toll: Russell Kirk (1994), Robert Nisbet (1996), William F. Buckley Jr. (2008) és Molnár Tamás (2010) a mögöttünk hagyott másfél évtizedben hunytak el. Eközben a *New Right* aktivistái (Paul Weyrich, 2008) és a neokonzervatív klikk ősei (Seymour Martin Lipset, 2006, Samuel P. Huntington, 2008, Irving Kristol, 2009) közül is jó néhányan befejezték pályafutásukat.

Az előbbiekhöz képest fiatalabbnak számító, de így is a hatvan fölötti vagy egyenesen hetvenen-nyolcvanon túli korcsoportba tartozók között azonban még mindig megtaláljuk a nagy idők élő tanúit. A konzervativizmus „hivatalos történészei” (Lee Edwards és George H. Nash) mellett ma is aktív a '70-es évek *New Right*jának hetven felett járó kemény magja (Patrick J. Buchanan, 72, Kevin Phillips, 70, Richard A. Viguerie, 77), és köztünk van az elsőgenerációs neokonok táborából Norman Podhoretz (80), Nathan Glazer (86) és Da-

¹ A témához lásd bővebben a későbbiekben említésre kerülő és hivatkozott irodalmon túl John P. EAST: *The American Conservative Movement*, Regnery, Chicago, 1986; Paul GOTTFRIED: *The Conservative Movement*, Twayne, Boston, 1993; Willmoore KENDALL: *The Conservative Affirmation in America*, Gateway, Chicago, 1985; Russell KIRK: *The Conservative Movement: Then and Now*, The Heritage Found. Lecture 1., 1980; Irving KRISTOL: *American Conservatism 1945–1995: Thirtieth Anniversary Issue*, The Public Interest 1995. ősz; Ronald LORA: *Conservative Mind in America*, R. McNally&Co., Chicago, 1971; MAGYARICS Tamás: *Az amerikai politikai konzervativizmus*, Múltunk 2003/4.; Clinton ROSSITER: *Conservatism in America. The Thankless Persuasion*, bev. George F. Will, Harvard UP, Cambridge, 1982²; Jonathan SCHOENWALD: *A Time for Choosing. The Rise of Modern American Conservatism*, Oxford UP, Oxford, 2001.

niel Bell (91), valamint a „társutas” James Q. Wilson (79). A jelző nélküli (bár legtöbbször a paleókhhoz sorolt) konzervatív George F. Will 69 évével éppúgy a nagyoktól lesett el mindent, mint a nála két évvel fiatalabb Emmett R. (Bob) Tyrrell Jr.

A két Bush-ciklus után, majd még inkább az Obama-korszakban a jobboldal politikai és szellemi térvesztésére ráébredt, meghatározó súlyú konzervatívok közül tavaly óta többen elkészítették helyzetértékelő összegzésüket, amelyekben kiutat is igyekeztek mutatni. A sort a William S. Linddel együtt *A következő konzervativizmus* címmel posztumusz könyvet jegyző Weyrich nyitotta 2009 áprilisában,² amelyet nemcsak az elhunyt újjobboldali aktivista testamentumának, hanem az új-neokonzervatívok bukása után a mozgalom vezetését átvenni igyekvő paleók *blueprintjének* is tartanak. Még az év novemberében jelent meg Nash összefoglalója a jobboldal újjáépítéséről és az amerikai konzervativizmus jövőjéről.³ A számvetésből és a hősök értékeléseinek sorozatából álló könyv kis tekintése a múltbéli nagy alkotók és politikusok örökségéhez való hűséget prédikálja a maiaknak. Szintén a kirkianus tradicionalistákhoz közel álló Intercollegiate Studies Institute (ISI) jelentette meg Edwards munkáját idén áprilisban.⁴ A Buckleyről, a mozgalom elindítójáról szóló nagyszabású biográfia és visszaemlékezés azt demonstrálja, hogy a II. világháború utáni amerikai konzervativizmus másik közismert kutatója is inkább a múltban, mintsem a jelenben keresi a jövőbeli, szükséges megújulás viszonyítási pontjait. Mindez persze nem meglepő: egyidejűleg, egymással párhuzamosan dolgozták fel mindketten tizenöt évvel ezelőtt hazájuk jobboldalának félévszázados küzdelmeit (Lee Edwards: *The Conservative Revolution – The Movement that Remade America*, 1995) és a konzervatív szellemiség diadalmenetét (George H. Nash: *The Conservative Intellectual Movement in America since 1945*, 1996). Az idén ősszel tartandó félidei választások előtt nem sokkal azonban – az intellektuális vezetők szellemi összegzése után – ismét az aktivisták jutottak szóhoz: 2010 tavaszára jelent meg Bob Tyrrell olyan alternatívát kínáló munkája, amely ugyan szintén hátrafelé tekint, de közben folyton előre halad.⁵

Az 1943-ban Oak Parkban (Illinois) született katolikus Emmett Tyrrell az '50-es évek elejeit követő, de a '70-es évek közepét megelőző konzervatív hullámba tartozott. A '68-as felfordulás idején éppen hogy elvégezte az Indiana Egyetem művészettörténet szakát; ekkorra már a '60-as évek második felében beérő generáció ismert alakja lett. Köszönhetően annak, hogy a Buckley nemzedékével együtt dolgozó ifjúkonzervatívok között – akik részt vettek a '64-es Goldwater-kampányban és a Young Americans for Freedom alapító korosztályát alkották – azzal vétette észre magát, hogy 1967-ben, diplomája évében megalapította a *The Alternative* című lapot, amely hamarosan *The American Spectator* néven működött tovább, egészen napjainkig. A több mint negyvenéves, online verzióban is megjelenő újság szerkesztése mellett Tyrrell országos lapoknak (Los Angeles Times, New York Times, Wall Street Journal, Washington Times) és jobboldali folyóiratoknak (Commentary, National Review) is ír hosszú évtizedek óta. A bushita neo-

² Paul M. WEYRICH – William S. LIND: *The Next Conservatism*, St. Augustines Press, South Bend, 2009.

³ George H. NASH: *Reappraising the Right. The Past and Future of American Conservatism*, ISI, Wilmington, 2009.

⁴ Lee EDWARDS: *William F. Buckley Jr. The Maker of a Movement*, ISI, Wilmington, 2010.

⁵ R. Emmett TYRRELL Jr.: *After the Hangover. The Conservatives' Road to Recovery*, Thomas Nelson, New York, 2010.

konokkal ellenséges viszonyt ápoló *American Spectator*-ban kezdetben Irving Kristol, George F. Will és a libertáriusok is írtak, mára a piac- és hagyománybarát konzervatívok fórumaként funkcionál. Tyrrellt hivatása szerint – jellemző amerikai kifejezéssel élve – kommentátornak és jobboldali aktivistának lehetne nevezni, amit jelez, hogy tucatnyi szervezetben vállal tanácsadói feladatot és vezető pozíciót (Academic Advisory Board of the United States Naval Academy, Federated Society, Hudson Institute, National Conservative Campaign Foundation), valamint könyvek sorát írta, például a brit szociáldemokrácia kudarcáról (1977) és a Clinton-házaspár viselt dolgairól (1996, 2004, 2006). Mostani munkáját megelőzően a bal- és a jobboldal csődjéről (*The Liberal Crack-Up*, 1984; *The Conservative Crack-Up*, 1992) fejtette ki nézeteit.

„Nagyon bírom a srácot, remélem, még sokáig nyomja” – írta az *American Spectator*-ban Ben Stein, Nixon és Ford egykori beszédírója, miközben a friss kötet szerzőjét „amerikai ikonnak” nyilvánította cikke nyitómondatában.⁶ A *Wall Street Journal* online véleményoldalának szerkesztője „szókimondó, vidám szövegnek” nevezte,⁷ a *Washington Times* neves Buckley-biográfus recenzense „szatirikus, fiatalos és humoros” politikai állásfoglalásnak könyvelte el a művet.⁸ A jobboldalon örömmel fogadott munka optimista hangvételéhez nem férhet kétség, miként ahhoz sem, hogy a baloldali véleményformálókkal nyelvi és gondolati szempontból sem bánik kesztyűs kézzel. Tyrrell pontosan tudja, mit akar: erős, öntudatos, összetartó (ha nem is egységes!) és az elkövetkező években Amerika szellemi, politikai vezetését meg- illetve visszaszerző konzervativizmust, amely hamarosan az ország kulturális standardját és polgárságának többségét a jobboldal térfelén tudja stabilizálni.

A könyv a klasszikus amerikai politikai véleményirodalom darabjaihoz hasonlóan egy jól megtalált és több variációban leírható fő gondolatból áll. Tyrrell frappáns megfogalmazása szerint „a konzervativizmus azóta haldoklik – feltéve, ha hallgatunk a liberálisokra –, amióta a korai '50-es években megszületett. Úgy látom, ez a leghosszabb ideje agonizáló politikai mozgalom az Egyesült Államok történetében.” Tyrrell ugyanakkor emlékeztet 1992-es könyvére is, amely Reagan második elnökségétől kezdve mutatta ki a létező belső problémákat. A szenátusi többség akkori, 1986-os elvesztését Clinton 1992-es győzelme, majd a baloldali-liberális elnök négy évvel későbbi újraválasztása követte, s bár a '94-es *Gingrich Revolution* és Bush két ciklusa kárpótolta a republikánusokat, de a posztbipoláris, illetve a szeptember 11. utáni jobboldali mézeshetek mégis rövid ideig tartottak. Hiszen jött a 2006-os félidei választáson elszenvedett vereség és Obama 2008-as áttörése, azt pedig kár volna tagadni, hogy ifj. Bush alatt sem úgy mentek a dolgok, ahogyan sokan elképzelték. Az elmúlt negyedszázadban végbement események a konzervativizmus halálhírét költő újabb és újabb nekrológhullámokat indítottak útjuk-

⁶ Ben [Benjamin Jeremy] STEIN: *Comeback Conservatism*, *The American Spectator* 2010. május (<http://spectator.org/archives/2010/05/13/comeback-conservatism>).

⁷ James TARANTO: *The Right's Happy Warrior*, *The Wall Street Journal* on-line, 2010. május 1. (http://online.wsj.com/article/NA_WSJ_PUB:SB10001424052748704627704575204951159245166.html).

⁸ John R. COYNE: *After the Hangover. The Conservatives' Road to Recovery*, *Washington Times* on-line 2010. április 8. (www.washingtontimes.com/news/2010/apr/08/calling-for-conservative-unity).

ra. Mindez korábban sem volt ismeretlen: Goldwater katasztrofális veresége (1964) után már azonnal elparentálták az alig tíz évvel korábban izmosodni kezdő jobboldalt, majd Nixon bukása (1974) indukált újabb gyászszöveggyártást. Ezt követték a Clinton első győzelme (1992) utáni ünnepélyes balliberális megállapítások, amelyek azt igyekeztek bizonyítani, hogy a még négy évvel meghosszabbított nyolc esztendő Reagan-éra lidércnyomása alól végre felszabadulhatnak a demokraták. A 2008-as elnökválasztást követő egy évben pedig már szakmányban gyártották a vastag, feketekeretes értesítéseket, amelyeken ez állt: *Conservatism's dead*.⁹ A sort Sam Tanenhaus azonos című cikke nyitotta meg, amikor 2009. február közepén (majd' napra pontosan Obama beiktatása után egy hónappal) úgy írt, hogy a konzervativizmus hanyatlásához az ideológiai kiüresedés, valamint a Bush-évek agresszív *Kulturkampfja* és terrorellenes háborúskodása járult hozzá.¹⁰ Mi tagadás...

Tyrrell szerint azonban a jobboldal nemhogy nem halott, hanem éppen ellenkezőleg: egyre inkább birtokba veszi a jövőt. A liberálisok és konzervatívok, a baloldaliak és jobboldaliak közötti viszonyt alapvetően háborús helyzetként elképzelő szerző szerint ugyanis Amerika életét a *New Deal* kora óta meghatározó szellemi és politikai dominancia cserélődőben van. Vagyis noha a demokraták nyerhetnek (egyre kevesebbszer) kongresszusi választásokat és adhatnak elnököt az országnak, hosszú távon a konzervatívok fogják dominálni a gondolkodást és a republikánusok a nagypolitika eseményeit. „Az amerikai politika széles közepét ma a konzervativizmus határozza meg” – írja, és bízódik afelől, hogy ez a jövőben még inkább elmondható lesz. Ám kik a liberálisok és kik a konzervatívok? Tyrrell válasza egyértelmű: az eredeti, 18. század végi és 19. századi liberalizmust meghatározó Locke, Madison és Jefferson szabadság-, erény- és egyénközpontú felfogásával szemben a modern liberálisok (akiket Buckley *Up from Liberalism!* című, 1959-es könyvéhez hasonlóan következetesen *Liberalsnak* – értsd: 'balliberálisok' – nak – nevez) az államban hisznek, és kollektivista hajlamaiknak megfelelően utópikus elvárásokat támasztanak a felülről megkonstruálendő társadalom felé. A liberálisok túlmozgásos társadalommérnökök, akik az élet minden területét átpolitizálják (különösen a redistributív szociális rendszer, az adók és az élet számtalan területén érvényesített központi szabályozás segítségével), ezzel szemben a konzervatívoknak kisebb az aktivitásuk, hiszen eltérő hozzáállásukból fakadóan temperamentumuk a lassabb és bölcsőbb változásokat részesíti előnyben. A két „harcoló fél” közül tehát „politikai libidó” tekintetében ugyan az előbbi áll jobban, de mindez komoly feszültségeket kelt, hiszen „míg a konzervatív mérsékelt és megfontolt, addig a liberális szorongó, aggodalmaskodásra hajlamos, és ebből kifolyólag türelmetlen”, amit társadalmi újraelosztással, egalitárius programokkal, kvótaképzéssel, környezetvédelmi regulációkkal, pozitív diszkriminációval, adóemeléssel stb. próbál feloldani. A két különböző politikai kultúra következményeit is alapvető jellemzőikből fakadónak látja: „a konzervatívok hibáit általában cselekvésnélküliségük, a liberálisokét hiperaktivitásuk okozza”.

⁹ Lásd BÉKÉS Márton: *Óriásszámár és törpeelefánt*, Kommentár 2010/1., 76–92.

¹⁰ Sam TANENHAUS: *Conservatism Is Dead. An Intellectual Autopsy of the Movement*, The New Republic 2009. február 18. (www.tnr.com/article/politics/conservatism-dead).

Míg Tyrrell szerint – politológusok, közvélemény-kutatók és demokrata-párti tanácsadók véleményével bizonyosan ellentétben – a baloldal Kennedy halála óta egyre kevésbé határozza meg az amerikai politikai életet, amit jelez, hogy a nagyarányú demokrata győzelmek rendre elmaradtak '64 után, illetve egyre rövidebb és sikertelenebb hivatali periódusokat mondhatnak magukénak a progresszív elnökök; addig a szellemi környezetben még mindig a velük szövetséges liberális rezsim uralkodik. Ennek oka a fejezetcímül is választott *Kultursmog*, azaz a kulturális élet minden területére kiterjedő liberális klíma. Ez az uralom jellemző az amerikai élet nagy kérdéseiről (adók, család, vallásosság, fegyverviselés, halálbüntetés, külpolitikai szerepvállalás, az állam/kormányzat mérete, szövetségi rendszer stb.) szóló viták nyelvi készletére, a nevelésre és a média viszonyaira, valamint erősen megnyilvánul a konzervatívok szellemi életből való kirekesztésében. „A kultúrszog két dolgot mond el az amerikai politikáról: a kortárs liberalizmus változatlanul radikális, a konzervatívokat pedig szándékosan marginalizálják” – olvassuk a könyvben. Aktuálpolitikai szinten mindez olyan hazugságok költésében jelenik meg, mint hogy Clintont egy széleskörű (szélső)jobboldali összeesküvés buktatta meg, hogy valójában Al Gore nyert 2000-ben, hogy az adó- és államcsökkentésen alapuló gazdaság (*supply-side economics*) nem működik, valamint hogy Obama gazdasági és társadalombiztosítási intézkedései nem emelik meg drasztikusan a középosztály adószintjét.

A liberális legendagyűjteménnyel való szembeszállás és a konzervativizmus szellemi-kulturális életet meghatározó erővé tétele már a könyvnek ahhoz a részéhez tartozik, amely nem a múlt (azaz Buckley és Kirk nemzedékének feltűnése és a Reagan-éra vége közötti időszak) birodalmába vagy a közelmúlt (vagyis a hidegháború vége óta zajló politikai közélet) küzdelmeihez tartozik, hanem a jövőt fürkészi. A múlt persze ehhez is példát ad. A konzervatív tábor egy folyton szélesedő konföderáció – írja Tyrrell –, amely kezdetben a libertáriusok, az antikommunisták és a tradicionalisták kézfogásával jött létre, majd jöttek a neokonzervatívok és a GOP keleti-párti szárnyával elégedetlen újjobboldaliak, később a jobboldali unióhoz csatlakoztak a Reagan-demokraták, a '90-es évek végén pedig megérkeztek az evangéliumiak, végül napjainkban a Tea Party mozgalom tagjai. A manapság lazuló szövetségi kötelékek megújítására van szükség, hiszen a különféle csoportok közötti kohézió a '60-as évek első felében is úgy volt megteremthető, hogy az ún. „fúzionizmus” atyja (a szabadpiacpárti Frank S. Meyer) a közös értékekre és a közös ellenségre hivatkozott. A probléma ma sem a normatív alapok hiányával van, hanem a szellemi/politikai vezetés fájo nélkülözésével. Az intellektuális irányítók helyét ugyanis átvették a kifejezetten egy ügyre specializálódó médiaszemélyiségek, s ezzel sekélyesedés kezdődött. Hiszen „ahol eddig Buckley állt, ott most Ann Coulter teljesít szolgálatot”. A probléma azonban nem a spród rádiós, Rush Limbaugh, a mondott szuperrepublikánus jobboldali álomnö vagy az alaszkaikról szóló karikatúrákat megszegyenítő Palin szereplése (hiszen rájuk is mind szükség van), hanem az, hogy a konzervatív kultúrát és a mozgalom irányítását ők határozzák meg. Tyrrell kritikája azonban a *grassroot* GOP-szavazók hősei helyett inkább a „megalkuvók” felé irányul. Az elszánt populisták és jószándékú keresztes lovagok mellett ugyanis nagyobb károkat okoznak a '60-as évek kinkeserves küzdelmeit meg nem tapasztaló, Reagan alatt pozí-

cióba került negyvenévesek, akik rosszul sáfárgodtak a Tyrrell és kortársai által nagy nehezen kiépített hálózatokkal, ráadásul szükségtelen engedményeket tesznek a liberálisoknak. A középgenerációból különösen a „két davidianus reformkonzervatívot”, David Brookst és David Frumot bírálja, akik a republikánusok figyelmébe a párt filozófiájától olyan igencsak távol álló csoportokat ajánlottak, mint a latinók, a zöldek és a liberális fiatalok; továbbá igencsak elmarasztalja a náluk fiatalabb Ross Douthat-t is, mivel együttműködési készségét túlzásba víve „beadta derekát a liberális médiának”.

A kötet két zárófejezete napirendet ad a jövő konzervativizmusának, és leírja, hogy egy jobboldali fordulat milyen változásokat hozna Amerika életében. Megállapítása szerint ennek eszközkészlete készen áll, amint tartalma is okot ad a reménykedésre. Miután a '60-as évek ellenkultúrája '68 után meggyökeresedett és a fősodor részévé vált, a baloldali politika támogatottsága viszont pontosan ugyanekkortól kezdve csökkenni kezdett, kialakult egy „felemelkedő konzervatív ellenkultúra”, amely rádió- és tévécsatornák, honlapok, agytrösztök és magazinok, valamint a különböző konzervatív felfogású mozgalmak révén virágzik napjaink Amerikájában. A struktúra tehát készen áll, a tartalom pedig adott: Tyrrell szerint „míg a liberalizmust meghatározó arrogáns valakik átnéznék az amerikai történelmen, és nem érdekli őket a múltunk, addig a konzervatív napirend újraformálásához nem kell más, mint a mozgalom alapításakor lefektetett értékek leporolása”. A korlátozott kormányzat, a személyes szabadság, az alacsony adók, a hatékony külpolitika és a nemzeti értékek tisztelete nemcsak a konzervatívok elvárása, hanem az amerikai társadalom többsége is hisz bennük, így optimistán lehet 2010, majd 2012 elé tekinteni. Főképp, hogy az *ObamaCare*, az adóemelés, a növekvő kormányzati befolyás és az Egyesült Államok nemzetközi presztízscsökkenése lassacskán eltávolítja a népet a demokrataktól. A jobboldal politikai győzelme nem kérdéses tehát, az ország kulturális arculatáért viszont tovább folyik a harc. Tyrrell szavaival: „A liberalizmus és konzervativizmus közötti csata újabb fordulója van terítéken, s mi ma sokkal jobban állunk számban, szervezettségben és az eszmék terén, mint bármelyik megelőző ütközet során”, hiszen „a konzervatív ellenkultúra terjedése jó kilátásokat biztosít a jövőre nézve. [...] Amit tennünk kell, az nem az, hogy politikai párt legyünk, hanem hogy politikai kultúrává váljunk. [...] Arra vagyunk ugyanis hivatva, hogy azt tegyük, amit annak idején a *New Deal*: alapítsunk új rendet.”

Tyrrell az amerikai politikai és kulturális viszonyok területén a modern, 1930-as évek eleje óta létező liberális szellemiséget olyan részegségnek tekinti, amelyet kínzó másnaposság követ, de a több mint fél évszázada készülődő konzervativizmus végül elhozza majd a józanság korát. A hetven felé járó veterán „konzervatív ellenkultúráról”, „új jobboldali rendről”, a liberalizmussal vívott szakadatlan kulturális küzdelemről és az ország többségének megnyerésére képes „amerikai különlegesség-tudat” felújított eszméjéről beszél. Nyelvi készlete aktivista, ráadásul olyan, a régi liberális mítoszokat ellentétükbe fordító, pimasz szemantikai környezetet alakított ki, amelyben a szavak baloldali jelentése elvész, miközben a forma marad, de a tartalom jobboldali értelmet nyer. Most már elárulhatjuk: a magunk részéről bízunk benne, hogy nem csak Tyrrell van ilyen jó erőben.

